

Plánování (projektování) toho, co se má udělat, je prvním krokem každé uvědomělé lidské činnosti. Plán je vlastně představou příštího stavu věcí.

Čím je učitel zkušenější a čím více rozumí výuce, tím pečlivěji ji plánuje. Dobré učitele charakterizuje dostatek času věnovaný plánování a promyšlení učebních cílů, jejich uspořádání a vzájemnému vztahu. Tito učitelé při přípravě vyhledají kromě učebnice alternativní prameny, informační zdroje a pomůcky zejména k nejdůležitějším cílům. Věnují pozornost propojování učiva se zkušeností žáků (při plánování vyučování berou v úvahu náměty žáků). Důležité také je, aby bylo i žákům jasné, co se od nich po zvládnutí tematického celku očekává.

Neplánovat znamená plánovaný neúspěch.

Kroky při plánování výuky

Při plánování výuky učitel vychází z různých kurikulárních dokumentů (plánů). Na jejich základě zpracovává

- **časově-tematický plán učiva a**
- **přípravu na konkrétní vyučovací jednotku.**

Učitelovo projektování výuky není již pouze představou o budoucím stavu věcí, ale jeho obsahem je i řada konkrétních činností k zajištění realizace záměrů – příprava pokusů, technických zařízení, pomůcek, učebních úloh, didaktických testů apod. V úvahu bere i učebnice, metodické příručky a v neposlední řadě zvažuje potřeby a zájmy žáků.

Projektování výuky učitelem by mělo mít několik kroků:

1. Studium kurikulárních dokumentů

- ***Studium učebních osnov / standard vzdělávání*** – Učitel by se měl seznámit zejména s výukovými cíli (!!!), kterých mají žáci dosáhnout. Výukové cíle jsou pro učitele dlouhodobou vizí, k níž by měla výuka neustále směřovat, a jsou také kritériem pro posouzení výstupů výuky – žakových kompetencí. Doporučuje se důkladné projednání cílů v předmětové komisi tak, aby se představy učitelů stejného předmětu sobě co nejvíce přibližovaly.
- ***Studium učebnice*** – Učitel by měl porovnat obsah učebnice s obsahem učiva vymezeným osnovami a v případě, že obsahy nesouhlasí, měl by se rozhodnout o tom, kterých doplňujících materiálů bude používat, aby bylo dosaženo cílů daných osnovami. Pomoc může učitel nalézt také v dobře zpracované metodické příručce.

2. Zjištění potřeb žáků

Kurikulární dokumenty musíme porovnat s potřebami žáků a jejich dosavadními znalostmi. Učitel by měl při rozhodování vždy především sledovat potřeby a zájmy žáků. V případě nutnosti by měl učivo vhodně upravit, redukovat, nebo naopak rozšířit a doplnit. Je věcí profesní etiky učitele, aby slepě neučil všechno to, co obsahují osnovy nebo

učebnice, ale aby dotvářel kurikulum podle nových poznatků vědeckého bádání i podle svých znalostí oborové didaktiky a především podle situace žáků a komunity.

3. Tematický plán učiva (časově tematický plán učiva)

Konečnou představu o výuce ve školním roce formulujeme v **tematickém plánu učiva**. Stanovíme tematické celky i počty hodin, které jim budeme věnovat, a jejich zařazení v průběhu roku. Někdy se formulují i hlavní výukové cíle tematických celků.

Tematický plán učiva by měl obsahovat údaje, s nimiž učitel v průběhu roku potřebuje pracovat. Je vhodné plánovat přípravu zvláštních pomůcek, založení dlouhodobějších pokusů, přípravu exkurzí tak, aby při probírání určitého tématu bylo vše připraveno.

Zpracování tematického plánu může být individuální záležitostí učitele, ale i výsledkem společné práce vyučujících daného předmětu nebo práce předmětové komise a měl by podléhat schválení ředitelem školy.

Pozn. Je vhodné k přijatému programu výuky zpracovat tematické plány učiva pro všechny ročníky, i když se podle nich ještě ve všech ročnících nepracuje. Umožňuje to funkční návaznost výuky a mezi vyučujícími nevznikají spory o to, co který měl se žáky udělat a neudělat.

Příprava na vyučování

Příprava na výuku je plně záležitostí učitele. Učitel si při přípravě opakovaně promítá v mysli celou vyučovací jednotku a zároveň okamžitě provádí její úpravy tak, aby odpovídala jeho záměru. Forma přípravy není předepsána, dobré však je udělat si alespoň stručné poznámky.

S. Rys (1975) rozlišuje tři typy přípravy učitele na vyučovací jednotku:

- **První typ přípravy** – tzv. „blesková příprava“ odpovídající na otázky: *Co? Jak?* Učitel vymezí obsah, promyslí metody a prostředky. O výukových cílech předpokládá, že jsou zakomponovány do obsahu učiva uvedeného v učebnici. V praxi se s takovouto prací „podle učebnice“ setkáváme často, učitelé ji využívají zejména z nedostatku času.
- **Druhý typ přípravy** – odpovídá na otázky: *Co již bylo? Čeho chci dosáhnout? Jak a čím toho dosáhnout? Jaké bude mít tato hodina pokračování?* Učitel zde pracuje s cíli popisujícími, čemu se mají žáci naučit a na jaké úrovni, zařazuje vyučovací jednotku do obsahových a časových souvislostí s tím, co bylo a bude (např. opakování učiva z minulé hodiny, zadání úkolů na příští hodinu apod.).
- **Třetí typ přípravy** – je nejnáročnější. Jde o tzv. *didaktickou analýzu učiva*, kterou lze charakterizovat těmito otázkami:

1. **Cíle – co chci, čeho zamýšlím dosáhnout** – formulace cílového chování žáka, dílčí cíle, které jsou konkretizací některého z obecných cílů vzdělávacího programu
2. **Jakými prostředky chci těchto cílů dosáhnout**
  - Obsah učiva – stručný nástin.
  - Volba vyučovacích metod (důležitá je činnost žáků při výuce, ne pouze činnost učitele), didaktických pomůcek a technik, metodický postup.
3. **Zvláštní didaktická hlediska**
  - Jaké mají žáci o tématu předběžné znalosti, možná nesprávná pojetí (prekoncepty, miskoncepty)?
  - Co z učiva bude pro žáky nejobtížnější?
  - Jak budu žáky aktivizovat?
  - Jak zajistím časovou a obsahovou kontinuitu obsahu učiva?
  - Jak zajistím diferencovaný a individuální přístup k žákům?
  - Jaké učební úlohy je potřeba připravit k procvičování a upevňování učiva (včetně domácí práce pro žáky)?
  - Jaká jiná hlediska (např. hygienická) je třeba respektovat?
4. **Výchovné možnosti**
  - Jak mohu učiva i v průběhu vyučování výchovně využít (se zřetelem k celku třídy i k jednotlivcům)?
5. **Organizace vyučovací jednotky**
  - Které pracovní podmínky si musím zabezpečit?
  - Jaký organizační typ vyučovací jednotky bude mé metodické koncepci nejlépe odpovídat?
6. **Časový projekt vyučovací jednotky**
  - Kolik času mohu věnovat jednotlivým fázím vyučovací jednotky?
  - Kolik času si vyžádá domácí příprava žáků na další vyučovací jednotku?
7. **Realizace přípravy**
  - Jak budu zajišťovat pracovní součinnost žáků?
  - Jak budu zjišťovat pracovní výsledky žáků?

Písemné zpracování tohoto typu přípravy je značně časově náročné. I zkušení učitelé se takto na výuku připravují, neformulují však všechny body písemně, ale důkladně je promýšlejí.

Důležitá je **analýza a hodnocení úspěšnosti vlastní práce učitele** srovnáním přípravy a reálné výukové situace – reflexe, která se stává mj. prostředkem růstu pedagogické způsobilosti učitele a prostředkem odstraňování stereotypů v učitelově činnosti i v její přípravě.

Uspořádání plánu hodiny (podle Pettyho):

Plán by měl obsahovat:

- název hodiny (téma)
- cíle a úkoly
- odkaz na to, které části osnov právě probíráte
- potřebné vyučovací pomůcky
- další potřebné prostředky
- užití metody
- obsah činností a jejich časové rozvržení
- posouzení průběhu hodiny (reflexe)

Jeho součástí může též být: datum a čas hodiny, místnost, název předmětu, témata zkoušení, jméno vypomáhajícího asistenta apod.

Hunterová (1999) uvádí, že při přípravě učitele na výuku jde o profesionální, reflektované plánování:

1. výběru učiva – studium osnov, učebnice, popis žádoucích cílových kompetencí žáka
2. učebních činností žáka – učebních úloh, které vedou k učení žáka a umožní dosažení cílů
3. činností učitele, které zvýší šanci, že se žák učivu naučí

Zásady, na které byste neměli při sestavování plánu hodiny zapomenout:

(Petty – Moderní vyučování)

- hodina by měla být naplánována tak, aby dosáhla daných cílů
- žákům by měl být smysl hodiny jasný
- konečné procvičování schopností a dovedností by mělo být co nejrealističtější
- hodina by měla být logicky strukturována
- hodina by měla obsahovat různé učební činnosti a vyučovací metody
- žáci by neměli být pasivní, ale aktivní
- výklad by měl být co nejvíce doplňován obrazovými materiály
- motivace (vzpomeňte na „**FOCUS**“ – **F**antazie, **O**cenění, **C**íle, **Ú**spěch, **S**mysl)
- zájem (osobní rozměr, souvislost se životem žáků, problémové úlohy, hádanky, hry...)
- většina činností zabere daleko víc času, než předpokládáte
- mějte připravenou náročnou činnost pro žáky, kteří skončí dříve, anebo užívejte činností s otevřeným koncem, při nichž bude mít každý stále co dělat
- vždy si připravte víc, než-li je nutné – není nic horšího, než když už nemáte pro žáky nic připraveno (čas věnovaný přípravě nebývá téměř nikdy ztracený – vždy lze přípravu uplatnit při dalších hodinách)
- nezapomínejte, že činnosti mohou probíhat postupně nebo paralelně v různých skupinách

Příprava vyučovací hodiny HV

Seznámení s populární písničkou

Cíl hodiny: Objevit s dětmi populární písničku (Jarek Nohavica, Zdeněk Svěrák, Kamelot, Vlasta Redl), pomoci dětem procvičovat a také plně rozvíjet rytmické cítění, intonaci a pěvecké schopnosti

Motivace: - naučit se novou písničku

Struktura hodiny:

1. úvod hodiny - děti si jdou sednout na koberec

- zkusí si cvičení, které znají „Oře, oře Jan“
- jedná se o cvičení, kdy musí co nejlépe hospodařit s dechem a pokusit se dostat se ve cvičení co nejdál (dopočítat se k největšímu počtu vran)
- text cvičení : „*Oře, oře Jan, přiletělo k němu hejno vran. První praví dobře oře, druhá praví nedobře oře, ...*“

2. dechové cvičení- děti si jdou sednout zpět do lavic

- nejprve cvičení na pírkó (foukat a držet pírkó na dlani co nejdéle), pak vláčky (vláčky houkají jsou hlasitější a tišší) a nakonec papiňák (syčí a na pokyn učitele zase zeslabují a zesilují)

3. hlasové cvičení - rozezpívání v dur akordu (1-3-5 – snadné rozezpívání, základní)

- jako doprovodný nástroj používáme kytaru, lze i flétnička, housle, klavír
- k rozezpívání použijeme i intonační tabulku (schůdky = 1.-7.stupeň)
- rozezpívání rozšířené (1-1-3-3-5-5-3-4-4-5-5-1-1 atd.)
- cvičení, při němž učitel využije i pomlky (1-1-----5-5)

4. rytmické cvičení - k těmto cvičením využijeme své tělíčko

- hra na tělo – rytmus vyřukávám na tělo (tleskat, plácát na kolena, luskat prsty)
- ťukat prstíky o sebe, využít básničku
Byla jedna babka, prodávala jabka,
za dřavý groš, prodala jich koš.
- využijeme i opakování téhle básničky

5. písničky k rozezpívání - použijeme písničky, které už děti znají

- znají populární písničky – Není nutno, Dělání, Statistika
- děti znají i trampské písničky – Na Okoř je cesta (lze použít i písniček z publikace Já písnička, kterou děti mají)

- opakování písničky naučené v minulé hodině – Čiže ste husličky
- pro doprovod opět kytara, pro vedení melodie flétna nebo housle

6. nová písnička - jako novou písničku se děti naučí písničku Dva roky prázdnin

- nejprve jim ji zahrají na kytaru
- pak se společně naučíme slova (děti dostanou nakopírovaný text písničky)
- zpíváme alespoň třikrát pro lepší zapamatování

^{Ami}Vzhůru na palubu, ^{Dmi}dálky ^{Ami}volají.
^{Ami}Příhodný vítr už ^Gvane ^{Ami}nám.
^{Ami}Tajemné příb^{Dmi}ěhy nás ted' ^{Ami}čekají,
^{Ami}tvým domovem ^Gbude ^{Ami}oceán.

R: ^FPlachto ^Gví vítr ^Fnáhle ^Cnadouvá, ^Fžene ^Glod' v šírou ^Cdál,
^{Dmi}kolébá boky ^{Ami}plachetnice, ^{Dmi}jak by si s ní jenom ^Ehrál.
^FPosád^Gku ani ^Fškuner ^Cneleká ^Fbouře ^Gni ^Curagán,
^{Dmi}přítomnost země ^{Ami}ohlásí nám ^{Dmi}příletem ^Ekormo ^{Ami}rán.

Náš ostrov vzdálený, z vln se vynoří
z příboje snů našich, pustý kraj
zátoku písčitou úsvit oddálí,
háj palem, útesy bílých skal.

R: Příd' kráží vlny i tvůj čas, srdce tvé buší rázně,
nástrahy moře, nebezpečí, s přáteli zvládneš vždy snáz.
V přátelství najdeš pevnou hráz, zbaví tě smutku, bázně,
zítra až naše cesta skončí, staneš se jedním z nás.

7. závěr - zhodnotíme s dětmi hodinu, v kolečku na koberci si s nimi popovídáme o tom, jakou další písničku by se chtěli naučit zpívat